

Workshop "Natuurlijke hulpbronnen en biodiversiteit"

Maatregelengroep 2 : GGO's (Genetisch Gemodificeerde Organismen)

Datums workshop: 13 mei (namiddag), 14 mei en 2 juni (hele dagen) 2008

Aanwezig:

Servais J.L. (RW), moderator/animator; Sneyers M. (WIV-SBB), verslaggever; Adnet M.N. (BIM) (aanwezig op 13/05), Delanoy M. (FOD VG VVK LM DG4), Fischers M. (Nature et progrès), Flandroy L. (FOD VVK LM DG5), Francq H. (bio.be), Hallaert J. (FEVIA) (aanwezig op 2/6), Holsbeek L. (VG LNE/DEP) (aanwezig op 2/6), Hulsens J. (Greenpeace), Maes I. (BEMEFA) (aanwezig op 2/6), Renaerts R. (OIVO/CRIOC) (aanwezig op 2/6 pm), Semaille L. (aanwezig op 13/05 en 2/06), vervangen door Jaumotte I. op 14/05 (FWA), Van Bossuyt P. (Boerenbond), Van Oystaeyen D. (FAVV) (aanwezig op 2/6), Verhaege A. (FEDIS) (aanwezig op 2/6), Willockx B. (BIM) (aanwezig op 13/05), Winandy D. (RW DGA), leden

Punctuele (actieve) waarnemers: Chemay F. (Kabinet Magnette), Renault J. (Kabinet Laruelle)

Uitgenodigd maar afwezig:

Reheul D. (UGENT, voorzitter Bioveiligheidsraad), Ruppol P. (Bioforum), Saliez J.Y. (IEW), Turf Y. (BBL), Brussels Gewest

De aanwezige leden van de werkgroep betreurden de afwezigheid van gevolmachtigde vertegenwoordigers van de Bioveiligheidsraad, vooral tijdens de gesprekken over maatregel 1. Het grootste deel van de door Dirk Reheul (voorzitter van de Bioveiligheidsraad) overgemaakte opmerkingen werd in beschouwing genomen tijdens de vergadering van 2/6.

Tijdens de vergaderingen van 13 en 14/05 waren het OIVO/CRIOC, FEDIS, FEVIA, BEMEFA en het FAVV niet vertegenwoordigd. Het FAVV laat weten dat het Agentschap geen uitnodiging mocht ontvangen. Een vertegenwoordiger van het Agentschap was aanwezig tijdens de vergadering van 2/06.

De representativiteit van de leden binnen de MG 8 kan al met al als voldoende worden beschouwd voor een bespreking van de verschillende aspecten van de voorgestelde maatregelen; toch dient te worden opgemerkt dat een groot aantal vertegenwoordigers van organisaties geen feitelijk onderhandelingsmandaat hadden en zich hebben beperkt tot het aanbrengen van het standpunt van hun organisatie. Verder hebben nagenoeg de helft van de leden niet aan alle gesprekken binnen de werkgroep deelgenomen, waardoor eerder bereikte consensussen soms opnieuw in vraag werden gesteld. Ten slotte zou in de organisatie van de werkzaamheden wellicht de mogelijkheid moeten zijn geboden om bijkomende, bilaterale vergaderingen te houden met beslissingsbevoegden binnen de organisaties om zodoende misverstanden of blokkades weg te werken.

Conclusies van de gesprekken:

Opmerkingen:

- “Groene” maatregelen = maatregelen waarover consensus bestaat
- “Oranje” maatregelen = maatregelen waarover om verschillende redenen geen algehele consensus bestaat (blokkage bij één of twee partijen, gebrek aan informatie, twijfels, enz.)
- “Rode” maatregelen = maatregelen waarbij voor het bereiken van een eventuele consensus bilaterale vergaderingen met beslissingsbevoegdheid vereist zijn.

Maatregel 1: het samenwerkingsakkoord van 1997 inzake GGO's herzien: de risicobeoordeling versterken

Het samenwerkingsakkoord van 1997 tussen de Federale staat en de Gewesten inzake bioveiligheid voorziet in een gemeenschappelijk wetenschappelijk evaluatiesysteem voor bioveiligheid, dat bestaat uit de Adviesraad voor Bioveiligheid en de Afdeling Bioveiligheid en Biotechnologie (SBB). Bioveiligheid is een bijzonder complexe materie, die trouwens steeds complexer wordt. De evaluatie ervan vergt een optimale integratie om de samenhang van de verschillende betrokken aspecten afdoende in rekening te nemen.

De werkgroep stelt het bestaan van dit gemeenschappelijk wetenschappelijk evaluatiesysteem inzake risico's van het gebruik van GGO's voor de menselijke gezondheid en het leefmilieu niet in vraag, maar wijst op de beperkingen van het huidige systeem (stijgend aantal te behandelen dossiers, korte termijnen voor het behandelen, onvoldoende beschikbare financiële en menselijke middelen, onvoldoende beschikbaarheid van de nodige Belgische wetenschappelijke competenties, enz.).

De debatten en de voorstellen die hierna worden uiteengezet betreffen veranderingen waarvoor de twee betrokken entiteiten (Bioveiligheidsraad en SBB) vatbaar zijn teneinde de dienstverlening ervan te optimaliseren.

De leden die het Waalse Gewest vertegenwoordigen stippen ook aan dat de Bioveiligheidsraad zoals deze momenteel bestaat nog het enige platform is waar de Gewestelijke Overheden hun mening kunnen uitbrengen over dossiers die te maken hebben met het op de markt brengen van GGO's. Eventuele ontwikkelingen in de werking van deze Raad zouden daarom slechts door het Waalse Gewest worden goedgekeurd als deze ook een duidelijke verbetering inhouden van het overlegproces op beleidsvlak tussen het federale en het gewestelijke niveau.

Rol van de Bioveiligheidsraad

De Bioveiligheidsraad heeft als eerste taak de wetenschappelijke evaluatie, geval per geval, van risico's voor de menselijke gezondheid en het leefmilieu die verbonden zijn aan het gebruik van GGO's.

Tijdens de evaluatie van de bioveiligheid (gezondheid/leefmilieu) zou alleen een wetenschappelijke benadering dienen mee te spelen, met inachtneming van een strikte wetenschappelijke deontologie. Het is dus belangrijk dat de wetenschappelijke evaluatie van bioveiligheid op onafhankelijke wijze wordt uitgevoerd. Dit is des te meer aan de orde omdat het wetenschappelijk debat gevarieerder en meer omstreden is dan op het eerste gezicht kan lijken.

Samenstelling van de Bioveiligheidsraad

De Bioveiligheidsraad bestaat momenteel uit leden met wetenschappelijke bevoegdheid uit de academische wereld en uit leden uit de openbare besturen. Vanuit het hierboven aangehaalde perspectief zou de samenstelling van de Raad beperkt dienen te worden tot leden die een wetenschappelijke functie uitoefenen (of, voor gepensioneerden, uitgeoefend hebben) binnen een overheidsinstelling (met inbegrip van de Hoge Gezondheidsraad).

De betreffende overheidsbesturen zouden echter met een waarnemende functie aan de beraadslagingen van de Raad moeten kunnen deelnemen. Hun rol zou er onder meer uit bestaan om:

- te zorgen voor de goede afwikkeling van het evaluatieproces,
- de bestaande reglementaire bepalingen ten behoeve van de leden toe te lichten,
- een link tussen het beleid en het orgaan voor wetenschappelijke evaluatie te verzorgen,
- de leden in te lichten over de noden van het beleid (bijv. wat betreft de leesbaarheid van de met redenen omklede adviezen die door de Raad worden gegeven),
- beter informatie in te winnen over de wetenschappelijke aspecten van de dossiers die ter evaluatie voorliggen.

Deze rol is reeds nuttig gebleken in het huidige werkingskader van de Raad.

De leden van de Raad worden momenteel benoemd als vertegenwoordigers van een gewestelijke regering of een federale minister.

De werkgroep stelt voor dat de Federale Staat en de Gewesten in de toekomst overeenkomen over een gezamenlijke lijst van wetenschappelijke leden van de Raad. Op die manier kan worden voorkomen dat wetenschappers met een bepaalde overheid wordt verbonden; dit is een betere garantie voor onafhankelijkheid van de wetenschappelijke leden en voor een meer evenwichtige vertegenwoordiging van de verschillende wetenschappelijke expertises in het evaluatieproces. Nieuwe middelen dienen te worden vrijgemaakt om zeker te stellen dat alle expertisegebieden worden vertegenwoordigd bij de leden van de Raad, maar ook bij de externe experts die voor de Raad werken.

Er bestaat bij de Bioveiligheidsraad momenteel een procedure voor verklaring van belangenconflicten en van beheer van de eventuele conflicten, dit zowel voor de leden als voor de experts; de procedure is vastgelegd het huishoudelijk reglement van de Raad. Het is cruciaal dat een dergelijk systeem, geëvalueerd in het licht van de vergaarde expertise, wordt behouden en zo nodig wordt versterkt.

Dossiers/vragen die in aanmerking komen voor evaluatie door de Raad

De leden zijn van mening dat er belangrijke menselijke en financiële middelen voor de Bioveiligheidsraad dienen te worden uitgetrokken om de Raad in staat te stellen zijn steeds omvangrijkere taken in optimale omstandigheden uit te voeren.

Zoals momenteel het geval is, zou de Raad zich dienen toe te spitsen op de bioveiligheidsaspecten van de commercialiseringsdossiers in verband met GGO's en doelbewuste introductie van GGO's in het milieu voor O&O-doeleinden (of andere niet-commercialiseringsdoeleinden). De Gewesten zouden op de Bioveiligheidsraad beroep moeten kunnen doen voor alle wetenschappelijke kwesties en vragen waarvoor de expertise van de Raad nuttig kan zijn voor wat betreft het gebruik van GGO's en de vakgebieden waarvoor de Raad bevoegd is.

De werkgroep vindt het belangrijk dat de Raad zelf algemene kwesties kan behandelen, bijv. voor wat betreft de risico-evaluatiemethodes die worden voorgesteld door of in gebruik zijn bij de EFSA en de relevante informatie in aanvraagdossiers voor vergunningsverleningen. De vraag wordt gesteld of de Raad in de toekomst verder adviezen dient te verlenen over alle "GGO"-dossiers (of dossiers over afgeleide producten) die reeds door de EFSA worden geëvalueerd, dan wel over alle aspecten daarvan.

De leden van de werkgroep zijn van mening dat het cruciaal is om op Belgisch vlak expertise-instrumenten voor zulke dossiers te behouden zodat wij enerzijds onze kennis en onze knowhow op dit gebied verder kunnen ontwikkelen en anderzijds de Overheid optimaal te kunnen inlichten voordat GGO-discussies op Europees vlak plaatsvinden.

De werkgroep vraagt evenwel aan de overheden dat deze hun noden en behoeften, en *ipso facto* de aard van hun adviesaanvragen aan de Raad, duidelijker omschrijven: in welke fase van de procedure wordt advies gewenst? voor welk soort dossiers en welke aspecten ervan?

Al naargelang de beschikbare middelen en de dossiers die behandeld moeten worden, menen de leden dat een indeling naar prioriteit van de dossiers/kwesties mogelijk is. Prioriteit dient aan de volgende punten te worden gegeven:

- risico-aspecten voor de volksgezondheid wat GGO's betreft
- milieu-aspecten gerelateerd aan GGO's die eventueel in België geteeld kunnen worden
- - algemene vragen vanuit de expertise die in verband met EFSA-dossiers wordt opgedaan.

Afdeling Bioveiligheid en Biotechnologie (SBB)

De SBB zou haar rol als wetenschappelijk en administratief secretariaat van de Bioveiligheidsraad verder moeten kunnen uitoefenen. De Raad kan niet werken zonder de administratieve en wetenschappelijke steun van deze permanente cel met ruime expertise, die een aanzienlijke kennis en ervaring heeft opgebouwd in het domein van de bioveiligheid.

Het is verder wenselijk om de respectievelijke rollen van de Bioveiligheidsraad en van de SBB opnieuw te formuleren voor wat betreft hun functie als organen van het gemeenschappelijk wetenschappelijk evaluatiesysteem voor bioveiligheid, en meer in het bijzonder de modaliteiten van de taken die door

de SBB in opdracht van de Raad worden uitgevoerd.

De SBB biedt een steunpunt voor wetenschappelijke informatie en expertise die op flexibele en permanente wijze beschikbaar staat voor de bevoegde overheden voor wat betreft GGO's. De SBB stelt eveneens de coherentie, de kwaliteit en de harmonisatie zeker van de wetenschappelijke werkzaamheden die tijdens de bioveiligheidsevaluaties worden uitgevoerd in opdracht van de diverse overheden. De rol van de Raad als expertiseverlener kan worden versterkt volgens de noden en behoeften van de bevoegde overheden en van de Raad zelf.

De thans geldende overeenkomsten tussen het WIV-SBB en de Gewesten hebben betrekking op materies die verband houden met het ingeperkt gebruik van GGO's en pathogene organismen en met de doelbewuste introductie van GGO's in het milieu voor O&O-doeleinden. Om verschillende redenen zijn deze overeenkomsten nu achterhaald en dienen ze te worden herzien om rekening te houden met de opgedane ervaring binnen de gewestelijke besturen en met de huidige en toekomstige noden van de gewestelijke overheden op dit domein. De leden die het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vertegenwoordigen, vragen ook om een herziening van de financiële aspecten van de huidige Overeenkomst in de zin van een betere cost-benefit verhouding van de samenwerking, met name in functie van de reële meerwaarde die de samenwerking voor de partijen-stakeholders bij de overeenkomst oplevert. De werkgroep beslist desalniettemin dat dit meer gedetailleerd technisch debat dient te worden overgedragen aan een intergewestelijk overlegniveau, parallel met de herziening van het samenwerkingsakkoord.

Maatregel 2: beschikken over een socio-economische en ethische instantie inzake GGO's

De vertegenwoordigers van het Vlaamse en het Waalse Gewest, en meer in het algemeen de meerderheid van de leden van de werkgroep, beamen het nut of de noodzakelijkheid van een meer uitgebreide risico-analyse omtrent het gebruik van GGO's en stellen voor een tweede luik toe te voegen aan de huidige analysetaken van de Bioveiligheidsraad. Deze onafhankelijke, wetenschappelijke evaluatie zou de socio-economische (en eventueel ethische) aspecten van het gebruik van GGO's betreffen. Dit tweede luik in verband met de evaluatie van GGO's en het gebruik ervan, waarvan de partijen menen dat het aansluit bij de sociale ontwikkeling op dit domein, kan leiden tot een meer volledige informatie naar de overheid toe en zodoende een beter overleg tussen overheidsniveaus en uiteindelijk een meer gegrond en serieus beslissingsproces bewerkstelligen.

Naast de pijler "risico-evaluatie voor de menselijke gezondheid en het leefmilieu" overweegt de werkgroep ofwel om de bestaande instanties te gebruiken voor de evaluatie van de socio-economische en ethische aspecten van het gebruik van GGO's (bijv. FRDO, Belgisch Raadgevend Comité voor Bio-ethiek), ofwel om een nieuwe instantie voor een socio-economische evaluatie van GGO's in het leven te roepen als zou blijken dat de bestaande instanties niet aan de gestelde doelstellingen kunnen beantwoorden. De vertegenwoordigers van de Boerenbond, van de FWA en van het VBO (bio.be, FEDIS, FEVIA, BEMEF) zijn tegen de oprichting van een nieuw orgaan. Als er gebruik wordt gemaakt van een bestaande instantie, zou dit dienen te gebeuren via toewijzing van specifieke financiële en menselijke middelen voor deze taak. Er dient in dat verband te worden opgemerkt dat het Vlaams Gewest de voorkeur geeft aan een bestaande instantie in het kader van zijn politieke visie op het overheidsbeleid.

De vertegenwoordigers van de NGO's stippen aan dat een socio-economische evaluatie overeen zou komen met de Europese verordening (EC) nr. 178/2002, die als volgt luidt: "It is recognised that scientific risk assessment alone cannot, in some cases, provide all the information on which a risk

Meerderheid,
maar geen
consensus.

management decision should be based, and that other factors relevant to the matter under consideration should legitimately be taken into account including societal, economic, traditional, ethical and environmental factors and the feasibility of controls.”

De vertegenwoordigers van de Boerenbond, de FWA, het VBO (bio.be/essencia, FEDIS, FEVIA) en van UNIZO/BEMEFA zijn tegen dit soort evaluatie in het algemeen en tegen de mogelijke institutionalisering ervan, met name om volgende redenen:

- Een socio-economische raad biedt geen toegevoegde waarde

1. Legale redenen

- Het zou in conflict komen met de Europese wetgeving en de politiek van vrij verkeer van goederen en diensten in het algemeen en met de EU GGO wetgeving in het bijzonder.
- Deze wetgeving bepaalt dat, wanneer er geen risico's van veiligheid, volksgezondheid of leefmilieu zijn, GGO's vrij kunnen circuleren binnen de Europese markt.
- Er bestaat momenteel geen wetgeving op Europees of Belgisch niveau die toepassing van andere criteria dan voedselveiligheid en risico's voor volksgezondheid en leefmilieu voorziet.
- Invoeren van andere criteria zou voor GGO's een discriminatie inhouden, want voor andere innovatieve en nieuwe producten zijn er niet noodzakelijk socio-economische studies vereist.
- Zelfs binnen het bredere GGO gebied, zou dit discriminerend werken, want voor GGO's voor andere dan agro-food toepassingen zijn er niet altijd socio-economische studies vereist.

2. Praktische redenen

- Institutionaliseren van de tegenstellingen
- Er wordt duidelijk gesteld dat in heel wat gevallen een degelijk socio-economisch advies zelfs niet mogelijk is, gezien te weinig technische en economische informatie voorhanden is om tot een degelijk onderbouwd "advies" te kunnen komen. Wij denken hier in de eerste plaats aan onderzoeksprojecten, maar ook aan nieuwe toepassingen die vandaag in de praktijk nog geen toepassing kennen.
- Sociaal advies is zeer subjectief en wordt beïnvloed door een bestaand sociaal-economisch-politiek klimaat en is dus per definitie volatiel

3. Ethische discussie

- Kan gevoerd worden naar Nederlands model

Greenpeace en Nature et Progrès daarentegen wensen de oprichting van een nieuwe instantie die met de socio-economische evaluatie van GGO's zou worden belast. Net zoals voor de bioveiligheid dient de socio-economische evaluatie een wetenschappelijke evaluatie te zijn. Deze instantie zou in haar werking dezelfde strikte regels (statuut, samenstelling, erkende competenties en onafhankelijkheid van de leden) dienen te hanteren. Het verschil tussen de twee instanties ligt op het vlak van de onderzoeks- en analysetaken (risico's inzake bioveiligheid vs. landbouwkundige en socio-economische relevantie + ethische vragen), van de vakgebieden en de methodiek (eerder methodes uit de landbouwkunde en de sociale wetenschappen) die nodig is om dit onderzoek te verrichten. Wat de resultaten betreft, zou het advies van de socio-economische instantie een gelijkaardig gewicht dienen te hebben als het advies van de Bioveiligheidsraad.

Rol van de instantie belast met de socio-economische en ethische evaluaties in verband met GGO's

Deze instantie zou belast worden met het uitbrengen van wetenschappelijk gestaafde evaluaties, met argumenten voor de overheid en gebaseerd op relevante socio-economische analyses van het gebruik van de betreffende GGO's.

Deze analyses zouden parallel moeten worden gebruikt met de analyses van de Bioveiligheidsraad door de overheid die belast is met het integreren van de verschillende aspecten bij haar besluitvorming. De socio-economische studies kunnen hoogstens een aanvulling betekenen op het advies van de Bioveiligheidsraad en er is geen sprake van een parallel systeem waarop het beleid zich kan baseren.

De instantie zou aspecten bestuderen die verschillend zijn van en aanvullend zijn op de aspecten die door de Bioveiligheidsraad worden geëvalueerd. De instantie zou zich dus niet mogen uitspreken over evaluaties van risico's voor de menselijke gezondheid en het milieu die verbonden zijn aan het gebruik van GGO's.

De socio-economische aspecten zouden vooral de (daadwerkelijk gemeten of in voorkomend geval op basis van werkhypothesen aangenomen) cost-benefit verhouding op maatschappelijk vlak van het gebruik van GGO's betreffen. Desalniettemin dienen de te evalueren aspecten (tewerkstelling, financiële meerwaarde, economische duurzaamheid, meeslepende effecten, enz.) nauwkeurig te worden omschreven. De ethische aspecten zouden ofwel bij de maatschappelijke aspecten, ofwel apart kunnen worden geëvalueerd.

Een voorafgaande voorwaarde voor de goede werking van zulke instantie is het opzetten van een werkmethode en het opstellen van criteria die in beschouwing dienen te worden genomen bij het uitvoeren van het onderzoek. Binnen de werkgroep kon over deze criteria geen discussie worden gevoerd; dit thema vereist een grondige studie. Daartoe zou een "benchmarking/benchlearning"-oefening kunnen worden uitgevoerd.

De instantie zou niet streven naar een consensueel "advies" voor de overheid. De evaluaties zouden daarentegen duidelijk de verschillende standpunten, de verschillende aspecten van de betreffende kwestie en de objectieve fundering ervan dienen weer te geven.

De missie van zulke (bestaande of op te richten) instantie inzake evaluatie van GGO's zou kunnen worden geconcretiseerd door een juridisch statuut (bijv. in het kader van de herziening van het Samenwerkingsakkoord).

Actieveld van de socio-economische en ethische evaluaties

De evaluaties dienen prioritair de socio-economische aspecten te betreffen die verbonden zijn aan de commercialisering van GGO's. In tegenstelling tot de Bioveiligheidsraad zou er geen evaluatie geval per geval worden verwacht. De evaluaties zouden zich daarentegen moeten toespitsen op de soorten GGO's en de soorten gebruik van GGO's.

Er bestaat binnen de groep een belangrijk meningsverschil voor wat betreft de doelbewuste introductie van GGO's in het milieu voor O&O-doeleinden (of andere doeleinden dan commercialisering). De vertegenwoordigers van de werkgroep wensen dat ook dit soort gebruik bij de evaluaties wordt getoetst. Ze vinden het immers wenselijk dat de samenleving zo vroeg mogelijk bij de ontwikkeling van producten via een socio-economisch evaluatieproces wordt

betrokken en daarbij onder meer aanbevelingen/vragen kan uiten in verband met een latere commercialisering van het betreffende GGO.

Andere vertegenwoordigers (waaronder de Boerenbond, het VBO (bio.be/essenscia, FEDIS, FEVIA) en UNIZO/BEMEFA) zijn daarentegen van mening dat het niet wenselijk is dat dit soort “dossiers” in zo’n vroeg stadium wordt geëvalueerd. Enerzijds menen zij dat dit inbreuk zou doen op de vrijheid van onderzoek en dat het een bron zou zijn van veel onzekerheid bij de onderzoekers omtrent het resultaat van de evaluatie en omtrent het gewicht dat eraan kan worden toegekend door de beslissende overheid – dit zou een belemmerende factor zijn voor het onderzoekspotentieel in ons land. Anderzijds achten zij het onmogelijk om een op een ernstige analyse gebaseerd socio-economisch advies uit te brengen als er in een pril onderzoeksstadium per definitie weinig informatie beschikbaar is.

Politiek overleg

Noch de Bioveiligheidsraad, noch de socio-economische instantie zou een politiek overlegorgaan moeten zijn waar aan besluitvorming wordt gedaan. Het politiek overleg tussen federaal en gewestelijk niveau dient te worden gegarandeerd – maar binnen een ander kader – eenmaal de beslissingselementen beschikbaar zijn.

Wat dat betreft zou er meer gebruik kunnen worden gemaakt van de bestaande overlegorganen.

Om een Belgisch standpunt bij de Raad van de Europese Unie te bepalen, gebeurt het overleg binnen de ad hoc comités van Buitenlandse Zaken. Het standpunt bij de Reglementeringscomités (Richtlijn 2001/18/EC, Verordening (EC) nr. 1829/2003) wordt bepaald in functie van de wetenschappelijke adviezen in verband met de risico’s van GGO’s voor de menselijke gezondheid en het milieu.

In sommige gevallen zou het inschakelen van de ad hoc groep van de Interministeriële Conferentie inzake Landbouwbeleid de nodige uitwisseling mogelijk kunnen maken tussen de besturen en de betrokken federale en gewestelijke beleidsmakers, ten minste voor wat betreft het gebruik van GGO’s die verband houden met landbouw in de brede zin van het woord.

De vertegenwoordigers van de NGO’s zijn van mening dat politiek overleg over de introductie van GGO’s in het milieu (Belgisch standpunt bij de Raad van de Europese Unie) binnen het CCIM (Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid) dient te worden georganiseerd. Idealiter zou er, met uitzondering van waarnemende deelnemers, geen inmenging mogelijk moeten zijn tussen de Raad, de Instantie en het beleid.

Maatregel 3: Een informatieve labeling ontwikkelen voor consument

Labeling is momenteel verplicht voor voedingsmiddelen en diervoeders die uit GGO’s bestaan, GGO’s bevatten, geproduceerd zijn op basis van GGO’s of op basis van GGO’s geproduceerde ingrediënten bevatten. Het gaat hier dus om een positieve labeling (die de aanwezigheid van GGO’s aanduidt); deze labeling heeft als doel de consument in te lichten over het feit dat hij/zij al dan niet GGO’s of van GGO’s afgeleide producten eet of drinkt. Er bestaat een uitzondering op deze verplichting: producten hoeven niet gelabeld te worden als ze minder dan 0,9% GGO’s bevatten, op voorwaarde dat de aanwezigheid

van deze maximale hoeveelheid GGO's toevallig of technisch onvermijdbaar is (dit soort tolerantie bestaat voor de meeste voedingsmiddelen). Labeling wordt niet vereist voor "dierlijke producten", d.w.z. producten uit/van dieren die met GGO's worden gevoerd, zoals bijv. vlees, eieren en melk. Het is aldus evident dat een negatieve labeling verder zou gaan dan wat door de Europese regelgeving wordt gevraagd.

Het bestaan van een handleiding voor het toepassen van de regelgeving inzake GGO's in de agrovoedingssector (v. 17.09.2004, beschikbaar op <http://www.ogm-ggo.be> en http://www.afsca.be/sp/pv-prodveg/prodveg-ogm_fr.asp) wordt vermeld. De gids werd gezamenlijk opgesteld door BEMEF, FEDIS, FEVIA, het FAVV, de FOD VG VVK LM en de FOD Economie. De gids bevat richtsnoeren voor de toepassing van de huidige regelgeving inzake GGO's. In de gids wordt het gebruik van negatieve labeling (met meldingen zoals "zonder GGO's") te zeerste afgeraden en feitelijk zelfs verboden. Verder komt labeling voor dierlijke producten in de gids niet aan bod, omdat dit soort labeling expliciet wordt uitgesloten in de Europese regelgeving. De discussies die gaande zijn rond een herziene versie van de gids zouden onder meer een meer duidelijke formulering voorstaan van het wettelijk niet-aanvaardbaar karakter van negatieve GGO-labeling voor voedingsmiddelen en diervoeders.

De vertegenwoordigers van de NGO's menen dat het de facto verbod op het gebruik van "niet-GGO"-labeling voor voedingsmiddelen en diervoeders de mogelijkheid beperkt voor de "niet-GGO"-sector om te communiceren over de inspanningen om GGO's uit de producten te weren – en zodoende zelfs het voortbestaan van de sector. De vertegenwoordigers van de NGO's benadrukken dat deze interpretatie van de regelgeving inzake GGO's betwistbaar is en dat een beslissing terzake door de beleidsmakers zou moeten worden getroffen en niet afhankelijk zou mogen zijn van het goedvinden van de administratie.

Sommige leden stippen aan dat het basisobjectief in eerste instantie een doelmatige informatie van de consument moet blijven. Wat dat betreft betreuren zij dat de labeling van van dieren afkomstige voedingsmiddelen (melk/eieren/vlees) doorgaans niet vermeldt of de betreffende dieren met GGO-voeder zijn gevoerd.

Het OIVO/CRIOC stelt met spijt vast dat de leesbaarheid van de vermeldingen op de verpakkingen (bijv.: lettertype, grootte en dikte van de letters, enz.) te wensen overlaat. Het OIVO/CRIOC meent dat dit punt op korte termijn door de Overheid op de Europese agenda zou moeten worden geplaatst. De vertegenwoordiger van Nature & Progrès sluit zich hierbij aan.

Er komt ook een discussie op gang over de wenselijkheid van enerzijds een negatieve labeling van het type "zonder GGO's" of "niet-GGO" voor food/feed producten en anderzijds over het labelen van producten afkomstig van met of zonder GGO's gevoerde dieren.

Negatieve labeling van het type "zonder GGO's" of "niet-GGO" van food/feed producten

De vigerende wettelijke bepalingen op Europees en Belgisch niveau hebben tot doel de consument in te lichten over de aanwezigheid van GGO's en uit GGO's afgeleide producten. Ze regelen daarentegen niet het gebruik van negatieve beweringen zoals "niet-GGO" of "zonder GGO's". Er bestaat aldus geen enkele specifieke bepaling die de modaliteiten vastlegt voor het al dan niet geoorloofd zijn van dergelijke vermeldingen.

Wel bestaan er algemene regelgevingen inzake reclame en labeling van voedingsmiddelen die ook voor GGO's in acht moeten worden genomen.

Op basis van deze algemene regels inzake reclame en labeling zijn beweringen zoals "zonder GGO's" bijvoorbeeld niet aangewezen:

- als er binnen de EU geen toegelaten GGO's bestaan die overeenkomen met de landbouwgrondstoffen waaruit de afgeleide producten worden gefabriceerd die door de producenten van voedingsmiddelen worden gebruikt;
- als het een voedingsmiddel uit de biologische landbouw betreft, omdat het gebruik van GGO's voor dit soort producten verboden is (rekening houdend met de 0,9%-drempel) (Verordening (EC) nr. 834/2007);
- als de gebezigde verwoording misleidend voor de consument kan zijn.

In elk geval zijn dit soort beweringen van aard om concurrentieverstorings te weeg te brengen.

Verder impliceren vermeldingen zoals “zonder GGO's” of “niet-GGO” een tolerantiedrempel van 0%, maar zulke drempel lijkt ontoepasbaar/oncontroleerbaar, enerzijds vanwege de toevallige of technisch onvermijdbare contaminaties – tenminste voor verschillende producten/ingrediënten –, en anderzijds voor wat betreft de eventuele keuringen en controle-analyses. In alle andere situaties dan de 0%-situatie zijn vermeldingen van het type “zonder GGO's” wettelijk niet aanvaardbaar omdat ze misleidend zijn voor de consument en leiden tot concurrentieverstoring.

Er zou immers geen verschil zijn tussen een product met een vermelding “zonder GGO's” en een product zonder specifieke labeling; dit wordt door de Belgische wetgeving uitgesloten.

Een producent/distributeur die aan het publiek informatie wenst te verstrekken over bepaalde inspanningen die geleverd worden in het kader van zijn productie- of distributiebeleid voor wat betreft onder meer het gebruik van producten/ingrediënten “zonder GGO's”, kan evenwel deze communicatie via andere middelen dan zulke labeling voeren, bijvoorbeeld door het plaatsen van informatie op de verpakking of via een informatiebrochure over het productie/distributieproces (gegeven voorbeeld: Alpro Soya-producten, waarbij in het kader van een algemene toelichting op de productiemethodes vermeld wordt dat er voor deze producten wordt gestreefd naar een lage contaminatie door GGO's via een controle op de oorsprong van de producten door een extern organisme).

Productie/distributieprocessen “zonder GGO's” zouden eventueel ook kunnen worden gecertificeerd of gelabeld op basis van een duidelijk omschreven lastenboek. In dat geval zou het mogelijk moeten zijn om op Belgisch vlak een kwaliteitslabel in te voeren voor producten die aan dergelijk lastenboek beantwoorden, met name voor producten met een kort distributiecircuit. De inachtneming van dergelijk lastenboek dient dan gecontroleerd te kunnen worden door een onafhankelijke instantie, waarbij wordt opgemerkt dat de certificering zo weinig mogelijk het proces van de producent mag verzwaren.

Er werd ook op gewezen dat dit alleen een optie kan zijn voor niche-producten.

De werkgroep is van mening dat de producenten/distributeurs op dit gebied alle vrijheid tot handelen dienen te behouden. Toch neemt de werkgroep aan dat de Overheid in voorkomend geval de producenten/distributeurs kan aanmoedigen om in die richting te werken. (De Boerenbond vindt dat de overheid, hier geen stimulerende initiatieven kan nemen, gezien het feit dat de 0% GGO niet te controleren valt en men dus vanuit de overheid geen enkele garantie kan bieden dat wat men stimuleert ook correct kan worden toegepast).

Deze inspanning kadert ook in een breder internationaal gegeven dat voor redenen van biodiversiteitsverlies moet gezocht worden naar bronnen van eiwitten die niet op de import van al dan niet genetisch gemodificeerde gewassen steunen. Het element GGO en import van eiwitten is nauw verbonden met

het verdwijnen van tropische bossen. Een efficiënter gebruik van o.m. beendermeel kan onze veeteelt veel minder afhankelijk maken van dit type van eiwitbronnen.

Labeling van producten afkomstig van met of zonder GGO's gevoerde dieren

Een meerderheid binnen de werkgroep kan begrijpen dat de consument bij zijn keuze van van dieren afkomstige producten geïnformeerd wenst te zijn over het feit of deze dieren met of zonder GGO's zijn gevoerd (rekening houdend met de 0,9%-drempel).

Er wordt aangestipt dat het gebruik van alleen een positieve labeling van producten afkomstig van met GGO's gevoerde dieren gemakkelijker te implementeren is dan een negatieve labeling; daarbij biedt een negatieve labeling het voordeel dat de bewijslast (en de daarmee gepaard gaande controles) niet rust op de producenten/distributeurs die het gebruik van GGO's weren.

Toch dient niet te worden vergeten dat producten afkomstig van met of zonder GGO's gevoerde dieren géén GGO's of van GGO's afgeleide producten bevatten, en dat het derhalve niet mogelijk is om de gegrondheid van een eventuele labeling te controleren (bijv. via laboratoriumanalyses).

Een positieve labeling kan slechts op Europees niveau verplicht worden gemaakt, omdat importproducten en producten uit eigen land op gelijke wijze dienen te worden behandeld en omdat geïmporteerde producten gecontroleerd moeten kunnen worden (dit laatste kan problemen opleveren aangezien er geen analysemethode beschikbaar is). Hierbij is het van belang dat ook voor de buitenlandse producten de hele productieketen gecontroleerd wordt en niet alleen het eindproduct.

Een vrijwillige vermelding door de producenten/distributeurs is echter mogelijk in een situatie waar aan een vastgelegd lastenboek wordt voldaan, zoals hierboven uiteengezet voor wat betreft negatieve labeling van het type "zonder GGO's" of "niet-GGO" van food/feed producten. Toch wordt er hier ook aan herinnerd dat de vermelding "zonder GGO's" niet in de gelabelde benaming mag voorkomen.

De vertegenwoordigers van het Waalse Gewest en van Nature & Progrès wensen dat de Overheid de initiatieven zou ondersteunen die momenteel door Frankrijk worden genomen, en vragen dat ook België dit punt over labeling van producten afkomstig van met GGO's gevoerde dieren op korte termijn opnieuw op de Europese agenda plaatst en de mogelijkheid evalueert om een positieve labeling in te voeren.

Het beraad hierover dient gelinkt te worden naar de werkzaamheden van de Lente van het Leefmilieu over reclame en beweringen rond milieukeurmerken en -prestaties.

De werkgroep is er zich van bewust dat deze stappen kunnen worden vertraagd vanwege technische en juridische aspecten, alsook door meerkosten voor productie- en/of distributieprocessen "zonder GGO's".

De werkgroep ziet het nut in om de consumenten te peilen over zowel hun kennis als hun verwachtingen rond GGO's en de labeling ervan. Deze peiling zou op korte termijn door de Overheid kunnen worden uitgevoerd. Ook gaat de werkgroep akkoord over het nut om de consument over GGO's en de

labeling ervan in te lichten. Deze informatie kan gecombineerd bestaan uit een voorlichtingscampagne van de Overheid, acties op verkooppunten door de distributeurs/producenten, enz. De informatie dient te zijn gebaseerd op correcte wetenschappelijke informatie en vrij te zijn van enige emotionele ingesteldheid of beoordeling.

Andere thema's waarover discussie dient te worden gevoerd maar waarover in dit stadium wegens tijdsgebrek slechts een eerste uitwisseling van gedachten mogelijk was:

1) De vertegenwoordigers van Nature & Progrès en Greenpeace achten het noodzakelijk dat België op EU-vlak een moratorium aanvraagt voor de introductie van GGO's in het milieu, en wel om volgende redenen:

De introductie van een GGO in het omringende milieu bij aanplanting blijkt onvermijdelijk. De impact ervan op de gezondheid en het leefmilieu is momenteel omstreden, ook al vanwege het gebrek aan resultaten uit lange-termijnstudies. Het ontbreekt ons dus aan perspectief bij het evalueren van GGO's; daarom dient het voorzorgsbeginsel ten volle worden toegepast.

- Het wordt steeds moeilijker om dierlijke voedingswaren (melk/eieren/vlees) te produceren vanuit niet met GGO's gevoerde dieren (bijv. om en bij 95% van de voor vleesproductie bestemde dieren in ons land krijgen nu reeds GGO-voeder (waarbij de gebruiker hierover doorgaans niet wordt ingelicht)).
- Het is cruciaal dat de gebruiker steeds over een keuze beschikt voor wat betreft de voedingswaren die hij gebruikt (GGO-teelt, conventionele teelt, bioteelt) en dat het voor de producenten/telers daadwerkelijk economisch mogelijk is om de producten te kiezen die zij wensen te produceren/telen/kweken.
- Het Europees Agentschap dat belast is met de analyse en de evaluatie van de risico's van het gebruik van GGO's voor de menselijke gezondheid en het milieu (EFSA) wordt bekritiseerd voor wat betreft zijn werking, zijn werkmethode en de rechtstreekse of onrechtstreekse verbanden die sommige leden onderhouden met GGO-producenten. België dient bij te dragen tot betere werkprocessen binnen het EFSA, tot een uitbreiding van de wetenschappelijke vakgebieden die bij de risico-analyse aan bod komen en tot een grotere onafhankelijkheid van de leden van dit orgaan door in een specifieke werkgroep voorstellen hieromtrent uit te werken (het voorstel van Minister Borloo (Frankrijk) aan de Commissie kan hierbij als leidraad fungeren).
- De productie van levensmiddelen "zonder GGO's" zou tegen zo laag mogelijke kosten mogelijk moeten zijn – daarvoor is nu geen garantie vanwege de potentiële contaminatie van de productieketens door GGO's.

Het zoeken naar alternatieven ontbreekt – kan uiteraard op elk moment – en is misschien belangrijker m.b.t. macro-economische redenen dan om ethische redenen.

In verband met dit punt licht de vertegenwoordiger van het Waalse Gewest de bepalingen toe die momenteel voorzien zijn in het ontwerp van decreet inzake coëxistentie van gewassen.

2) Nature et Progrès stipt de aansprakelijkheid (liability) op lange termijn (gezondheid, milieu) aan wat betreft het gebruik van GGO's. Het zou nodig zijn om de huidige reglementaire tekortkomingen te identificeren, de aansprakelijkheidsgraad van de verschillende potentiële verantwoordelijken (met inbegrip

van de GGO-producenten) te evalueren, en in een ad hoc werkgroep werkpistes voor te bereiden voor discussies op Europees en Belgisch vlak. Er wordt evenwel ook herinnerd aan het bestaan van de Europese richtlijn over milieuaansprakelijkheid en aan het beginsel “de vervuiler betaalt”, die ook op GGO’s van toepassing zijn.

3) Tijdens de discussies in verband met maatregel 1 werd vermeld dat de Bioveiligheidsraad op meerdere punten vragen heeft bij de door het EFSA gebruikte methodiek voor het evalueren van risico’s van het gebruik van GGO’s voor de menselijke gezondheid en het milieu. Het is daarom prioritair dat deze vragen aan het EFSA worden overgemaakt via de mogelijke wegen en dat ze worden beantwoord.

4) Toevoeging van de werkgeversafvaardiging:

Als het samenwerkingsakkoord toch herzien wordt, wordt gevraagd om het artikel 14 uit het samenwerkingsakkoord dat handelt over “de reststoffen voortkomend uit onderzoeks-, ontwikkelings- en productie-activiteiten waarvoor GGO’s gebruikt worden, enz...” samen met de Biotech Industrie onder de loep te nemen en aan te passen gebaseerd op een aantal duidelijke argumenten.